

*Державна служба заповідної справи Мінекоресурсів України
Київський еколого-культурний центр*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ЭКОЛОГО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ УКРАИНЫ

Київ 2005

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

Автори:

*М.П. Стеценко, Г.В. Парчук, О.З. Петрович, В.Є. Борейко,
В.А. Сесін*

Концептуальні засади еколого-освітньої діяльності в природно-заповідних установах України розроблені спеціалістами Державної служби заповідної справи України та Київського еколого-культурного центру М.П. Стеценком, Г.В. Парчуком, О.З. Петрович, В.Є. Борейком, В.А. Сесінім. Документ розкриває мету, завдання, принципи еколого-освітньої діяльності в природно-заповідних установах, дають поради з планування та вибору форм та методів екологічної освіти в природно-заповідних установах, підготовки спеціалістів з екологічної просвіти, фінансування діяльності та послідовності реалізації концептуальних засад еколого-освітньої діяльності в природно-заповідних установах України. «Концептуальні засади еколого-освітньої діяльності в природно-заповідних установах України» затверджені Наказом Державної служби заповідної справи № 1-

ДС
від 04.01.2005 р.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ЭКОЛОГО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ УКРАИНЫ

Авторы:

*Н.Ф. Стеценко, Г.В. Парчук, О.З. Петрович, В.Е. Борейко,
В.А. Сесин*

Концептуальные основы эколого-образовательной деятельности в природно-заповедных учреждениях Украины разработаны специалистами Государственной службы заповедного дела Украины и Киевского эколого-культурного центра Н.Ф. Стеценко, Г.В. Парчуком, О.З. Петрович, В.Е. Борейко, В.А. Сесиним. Документ раскрывает цель, задачи, принципы эколого-образовательной деятельности в природно-заповедных учреждениях, дают советы по планированию и выбору форм и методов экологического образования в природно-заповедных учреждениях, подготовке специалистов по экологическому образованию, финансированию деятельности и последовательности реализации концептуальных основ эколого-образовательной деятельности в природно-заповедных учреждениях Украины. «Концептуальные основы эколого-образовательной деятельности в природно-заповедных учреждениях Украины» утверждены Приказом Государственной службы заповедного дела Украины № 1-ДС от 04.01.2005 г.

МІНІСТЕРСТВО ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА ЗАПОВІДНОЇ СПРАВИ

01014, м.Київ, вул. Урицького, 35, тел./факс.: 206 31 73, e-mail: «parks@parks.freenet.kiev.ua»

НАКАЗ

04.01.2005

№ 1–ДС
м. Київ

**ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ
ЗАСАД ЕКОЛОГО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ**

З метою подальшого розвитку еколого-освітньої діяльності в природно-заповідних установах та відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» (1992) і Положення про еколого-освітню діяльність заповідників і національних природних парків України (затверджено наказом Мінекобезпеки України від 21.09.98 р. №140 і зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 05.10.1998 р. №630/3070)

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Концептуальні засади еколого-освітньої діяльності в природно-заповідних установах України.
2. Начальнику відділу перспективного розвитку та наукового забезпечення (Парчуку Г.В.) довести зазначений наказ до відома установ природно-заповідного фонду, державних управлінь екології та природних ресурсів в областях, містах Києві і Севастополі, Рескомкоресурсів Автономної Республіки Крим, інших зацікавлених організацій.
3. Контроль за виконанням наказу залишаю за собою.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку уявлень про охорону довкілля надзвичайно актуальним є формування ідеології гуманістичного ставлення людини до природного середовища, що базується на глибоких екологічних знаннях та принципах екологічної етики.

Концептуальні засади визначають базові напрями довгострокового розвитку діяльності природно-заповідних установ (далі – ПЗУ), а саме: природних і біосферних заповідників, національних природних та регіональних ландшафтних парків, дендрологічних парків та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, ботанічних садів та зоологічних парків, а також у межах інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду України у сфері екологічної освіти, виховання та інформування населення. Ці засади покликані стати основою для розробки необхідних нормативних і методичних документів, які безпосередньо регулюють цей напрям діяльності ПЗУ.

Базовим правовим документом щодо освіти в природоохоронній галузі є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991). Статус ПЗУ як еколого-освітніх закладів визначений у Законі України «Про природно-заповідний фонд України» (1992). Актуальні завдання у сфері екологічної освіти визначені Програмою перспективного розвитку заповідної справи в Україні (1994) та Основними напрямами державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки (1998).

У відповідності до Положення про еколого-освітню діяльність заповідників і національних природних парків України (затверджено наказом Мінекобезпеки України від 21.09.98 р. №140 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 05.10.1998 р. №630/3070) ПЗУ мають бути регіональними центрами екологічної освіти та виховання, здійснювати цілеспрямований вплив на світогляд, поведінку і діяльність населення у формуванні екологічної свідомості та залучати людей до збереження природної спадщини. Вони здійснюють еколого-освітню діяльність у співпраці з іншими зацікавленими державними установами та громадськими організаціями, використовуючи свою унікальну природничу й історико-культурну базу, а також багатий інтелектуальний і науковий потенціал працівників ПЗУ.

Концептуальні засади еколого-освітньої діяльності на природоохоронних територіях базуються на загальній стратегії екологічної освіти та парадигмі розвитку природоохоронної діяльності та природно-заповідної справи.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ЕКОЛОГО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ УСТАНОВАХ

Еколого-освітня діяльність в ПЗУ здійснюється з метою забезпечення підтримки заповідної справи широкими верствами населення як необхідної умови виконання ними своїх природоохоронних функцій, сприяння вирішенню місцевих та регіональних екологічних проблем, участі у формуванні екологічної свідомості та розвитку екологічної культури населення. Ключовим завданням є формування сучасних уявлень про роль територій та об'єктів природно-заповідного фонду у збереженні біо- та ландшафтного різноманіття як основи стабільності біосфери, а також усвідомлення їх місця і ролі в системі сталого соціально-економічного розвитку регіонів.

Системна організація еколого-освітньої роботи в ПЗУ та у межах інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду можлива за умов вирішення наступних завдань:

- професійна підготовка спеціалістів відповідного профілю;
- тісне співробітництво з освітніми закладами, органами державної влади та місцевого самоврядування, засобами масової інформації, іншими зацікавленими установами, надання їм методичної допомоги;
- участь у створенні єдиного інформаційного простору для обміну інформацією у галузі охорони навколишнього природного середовища, екологічної освіти та виховання, а також позитивним досвідом роботи з населенням на різних адміністративно-територіальних рівнях;
- формування необхідної організаційної та матеріально-технічної бази еколого-освітньої діяльності, а саме: створення спеціалізованих структурних підрозділів в ПЗУ, організація візит-центрів, створення і оновлення відповідних експозицій музеїв природи, розробка і обладнання екологічних стежок, видання буклетів та іншої інформаційно-рекламної продукції природоохоронного змісту тощо;
- розробка цільових програм, орієнтованих на різні вікові та фахові групи населення, а також місцевих жителів з урахуванням усталеного способу життя та традицій господарювання;
- постійний розвиток та зміцнення методичної бази для проведення ефективної еколого-освітньої роботи на сучасному рівні, що акумулює відповідний національний та зарубіжний досвід, а також розробка методичних документів.

Беручи до уваги сучасні форми і методи роботи, національний і зарубіжний досвід, до базових напрямів еколого-освітньої діяльності ПЗУ та у межах інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду відносяться:

- цілеспрямована системна робота з усіма групами населення в кожному конкретному регіоні;
- робота з відвідувачами територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- постійна робота із засобами масової інформації;
- рекламно-видавнича діяльність: створення кіно-, відео-, слайдо- і фото продукції, інформаційних баз даних;
- взаємодія з державними та недержавними, науковими та навчальними, громадськими та комерційними установами, організаціями та підприємствами, місцевим населенням;
- розвиток мережі інформаційно-навчальних центрів для відвідувачів та підтримка музейної справи;
- поєднання з навчальною та рекреаційно-туристичною діяльністю, організація екологічних екскурсій і стежок та туристичних маршрутів, природоохоронних свят і акцій, шкільних та студентських екологічних таборів та експедицій, шкіл юних природоохоронців тощо.

ПРИНЦИПИ ЕКОЛОГО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ УСТАНОВАХ

Робота з екологічної освіти в ПЗУ здійснюється з врахуванням наступних принципів:

1. Запобігання нанесенню шкоди природним комплексам.
2. Професійне забезпечення екологічної освіти.
3. Спрямованість екологічної освіти на широкі верстви населення.
4. Постійне оцінювання ефективності екологічної освіти.
5. Врахування нових екологічних та суспільно-політичних знань, а також принципів екологічної етики.
6. Формування у населення відчуття гордості за об'єкти природно-заповідного фонду.
7. Використання в еколого-освітній діяльності широкого розмаїття духовних, нематеріальних цінностей природи: естетичних, наукових, етичних, релігійних, культурних, патріотичних, виховних тощо.
8. Використання в еколого-освітній роботі насамперед альтруїстичних, гуманних мотивацій – захист моральних прав тварин та рослин на життя, охорона природи заради неї самої тощо.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інформування населення є одним із головних чинників формування сучасного екологічного світогляду та культури екологічної поведінки людей. Створенню нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду має передувати вивчення громадської думки даного регіону щодо сприйняття місцевим населенням доцільності майбутнього природоохоронного об'єкту. Населення, землекористувачі та власники земель мають знати про стан природних ресурсів, потреби у збереженні біорізноманіття та обмеження в господарській діяльності. Люди мають усвідомити небезпеку кризових екологічних явищ у природі і необхідність створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду з метою одержання не лише соціально-економічних матеріальних вигод, але і духовних переваг. Особливо необхідно акцентувати увагу на економічній доцільності збереження природи, визначенні економічної цінності майбутніх природоохоронних територій не лише за земельно-ресурсними показниками, але і за оцінкою біорізноманіття, а також перспектив створення альтернативних форм зайнятості для місцевого населення (насамперед, у сфері екологічного чи зеленого туризму), розвитку екологічного органічного сільського господарства тощо.

ПЗУ як регіональні центри екологічної освіти та виховання організують здійснення еколого-освітньої та пропагандистської діяльності, інформування та налагодження зв'язків з громадськістю, організацію та проведення масових еколого-освітніх акцій.

Особливу увагу слід приділяти залученню до еколого-освітньої діяльності школярів та молоді, всіляко підтримуючи шкільні, студентські та молодіжні ініціативи, широко розповсюджуючи серед них позитивну інформацію про роль територій та об'єктів природно-заповідного фонду для формування сприятливого іміджу заповідної справи. Розширення участі підрастаючого покоління в природоохоронній діяльності, зокрема, в прийнятті рішень, стратегічному плануванні, розробці і реалізації програм у сфері заповідної справи є вагомим кроком на шляху до сталого розвитку держави.

Координацію еколого-освітньої діяльності ПЗУ здійснює Державна служба заповідної справи у взаємодії з держуправліннями екоресурсів в областях, містах Києві та Севастополі, Рескомекоресурсів Автономної Республіки Крим. Для цього має бути створена інформаційна система накопичення та розповсюдження природоохоронної інформації.

ПЛАНУВАННЯ ТА ВИБІР ФОРМ ТА МЕТОДІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ УСТАНОВАХ

У межах ПЗУ мають застосовуватися наступні форми та методи екологічної освіти:

- робота із засобами масової інформації;
- рекламно-видавнича діяльність;
- виготовлення аншлагів, листівок плакатів, кіно та відеопродукції;
- організація музеїв, візит-центрів тощо;
- розробка та прокладення екологічних стежок;
- організація та проведення семінарів, екскурсій, виставок, свят, проведення маршу парків тощо;
- проведення комплексних природоохоронних кампаній;
- розвиток екологічного туризму, в тому числі – шкільних екологічних таборів, експедицій, шкіл молодих екологів тощо.

Окремі форми еколого-освітньої діяльності можуть дозволятися в природних заповідниках, заповідних зонах біосферних заповідників, національних природних парків та регіональних ландшафтних парків, але вони мають бути чітко регламентовані і здійснюватися за спеціальними дозволами та під контролем ПЗУ. Основним принципом вибору форм та методів екологічної освіти в ПЗУ є принцип запобігання нанесенню шкоди біорізноманіттю та ландшафтам.

ПІДГОТОВКА СПЕЦІАЛІСТІВ З ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ УСТАНОВАХ

Для впровадження діяльності з екологічної освіти в ПЗУ необхідно готувати спеціальні висококваліфіковані кадри. Доцільно готувати таких спеціалістів з числа співробітників заповідників, національних природних парків та інших ПЗУ. Їх підготовка може бути організована в формі додаткової вищої освіти, систематичних курсів підвищення кваліфікації, навчальних семінарів або стажування в інших національних та закордонних ПЗУ.

ФІНАНСУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ УСТАНОВАХ

В бюджетах ПЗУ слід передбачати відповідні статті фінансування еколого-освітньої діяльності. Крім того, необхідно вивчати можливість залучення позабюджетних коштів з національних та закордонних благодійних фондів.

ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ЕКОЛОГО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ УСТАНОВАХ

На першому етапі реалізації доцільно зосередитися на створенні необхідного організаційного та матеріально-технічного забезпечення еколого-освітньої діяльності – організації еколого-освітніх відділів, інформаційних чи/та візит-центрів, екологічних стежок, публікації буклетів та інформаційних листків, виданні іншої інформаційно-рекламної продукції тощо. Важливою проблемою даного етапу є підготовка та/чи стажування спеціалістів з питань еколого-освітньої діяльності.

На другому етапі ПЗУ необхідно приділити особливу увагу постійному розвитку власної методичної бази для проведення ефективної еколого-освітньої роботи на сучасному рівні – акумулювати відповідний вітчизняний та світовий досвід, розроблювати власні методичні матеріали з врахуванням специфіки місцевих умов. Необхідно створення єдиного інформаційного простору, який має забезпечити оперативний обмін еколого-освітньою інформацією як всередині системи природно-заповідного фонду, так і проміж всіх зацікавлених осіб та організацій.

На третьому етапі здійснюється систематична робота співробітників ПЗУ з місцевим населенням та відвідувачами, розвивається співробітництво з навчальними закладами, науково-дослідними інститутами, органами державної влади та місцевого самоврядування, засобами масової інформації, зацікавленою громадськістю тощо.

ПРИ РОЗРОБЦІ ДОКУМЕНТУ ВИКОРИСТАНО:

1. *Т.В. Гардашук, О.Т. Крижановська, С.Ю. Попович, Л.Г. Любінська, Т.Д. Радченко.* Концепція управління екологічною освітою в об'єктах природно-заповідного фонду (основні засади та принципи). – Київ: Фітосоціоцентр, 2002. – 22 с.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ЭКОЛОГО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ УКРАИНЫ

На современном этапе развития представлений об охране окружающей среды чрезвычайно актуальным есть формирование идеологии гуманистического отношения человека к естественной среде, которая базируется на глубоких экологических знаниях и принципах экологической этики.

Концептуальные основы определяют базовые направления долгосрочного развития деятельности природно-заповедных учреждений (далее – ПЗУ), а именно: естественных и биосферных заповедников, национальных естественных и региональных ландшафтных парков, дендрологических парков и парков-памяток садово-паркового искусства, ботанических садов и зоологических парков, а также в границах других территорий и объектов природно-заповедного фонда Украины в сфере экологического образования, воспитание и информирование населения. Эти основы призваны стать основанием для разработки необходимых нормативных и методических документов, которые непосредственно регулируют это направление деятельности ПЗУ.

Базовым правовым документом относительно образования в природоохранной области есть Закон Украины «Об охране окружающей естественной среды» (1991). Статус ПЗУ как эколого-образовательных учреждений определен в Законе Украины «О природно-заповедном фонде Украины» (1992). Актуальные задачи в сфере экологического образования определены Программой перспективного развития заповедного дела в Украине (1994) и Основными направлениями государственной политики Украины в области охраны окружающей среды, использование естественных ресурсов и обеспечения экологической безопасности (1998).

В соответствии с Положением об эколого-образовательной деятельности заповедников и национальных естественных парков Украины (утвержден приказом Минэкобезопасности Украины от 21.09.98 г. №140 и зарегистрирован в Министерстве юстиции Украины от 05.10.1998 г. №630/3070) ПЗУ должны быть региональными центрами экологического образования и воспитания, осуществлять целенаправленное влияние на мировоззрение, поведение и деятельность населения в формировании экологического сознания и привлекать людей к сохранению естественного наследия. Они осуществляют эколого-образовательную деятельность в сотрудничестве с другими заинтересованными государственными учреждениями и общественными организациями, используя свою уникальную естественную и историко-культурную базу, а также богатый интеллектуальный и научный потенциал работников ПЗУ.

Концептуальные основы эколого-образовательной деятельности на природоохранных территориях базируются на общей стратегии экологического образования и парадигме развития природоохранной деятельности и природно-заповедного дела.

ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ЭКОЛОГО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Эколого-образовательная деятельность в ПЗУ осуществляется с целью обеспечения поддержки заповедного дела широкими слоями населения как необходимого условия выполнения ими своих природоохранных функций, содействие решению местных и региональных экологических проблем, участия в формировании экологического сознания и развитию экологической культуры населения. Ключевой задачей есть формирование современных представлений о роли территорий и объектов природно-заповедного фонда в сохранении био- и ландшафтного многообразия как основы стабильности биосферы, а также осознание их места и роли в системе постоянного социально-экономического развития регионов.

Системная организация эколого-образовательной работы в ПЗУ и в границах других территорий и объектов природно-заповедного фонда возможна при условии решения следующих задач:

- профессиональная подготовка специалистов соответствующего профиля;
- тесное сотрудничество с образовательными учреждениями, органами государственной власти и местного самоуправления, средствами массовой информации, другими заинтересованными учреждениями, предоставление им методической помощи;

- участие в создании единого информационного пространства для обмена информацией в области охраны окружающей естественной среды, экологического образования и воспитания, а также положительным опытом работы с населением на разных административно-территориальных уровнях;
- формирование необходимой организационной и материально-технической базы эколого-образовательной деятельности, а именно: создание специализированных структурных подразделов в ПЗУ, организация визитов-центров, создание и обновление соответствующих экспозиций музеев природы, разработка и оснащение экологических троп, издание буклетов и другой информационно-рекламной продукции природоохранного содержания и т.п.;
- разработка целевых программ, ориентированных на разные вековые и профессиональные группы населения, а также местных жителей с учетом упроченного образа жизни и традиций хозяйствования;
- постоянное развитие и укрепление методической базы для проведения эффективной эколого-образовательной работы на современном уровне, который аккумулирует соответствующий национальный и зарубежный опыт, а также разработка методических документов.

Принимая во внимание современные формы и методы работы, национальный и зарубежный опыт, к базовым направлениям эколого-образовательной деятельности ПЗУ и в границах других территорий и объектов природно-заповедного фонда относятся:

- целенаправленная системная работа с всеми группами населения в каждом конкретном регионе;
- работа с посетителями территорий и объектов природно-заповедного фонда;
- постоянная работа с средствами массовой информации;
- рекламно-издательская деятельность: создание кино-, видео-, слайдо- и фото продукции, информационных баз данных;
- взаимодействие с государственными и негосударственными, научными и учебными, общественными и коммерческими учреждениями, организациями и предприятиями, местным населением;
- развитие сети информационно-учебных центров для посетителей и поддержка музейного дела;
- объединение с учебной и рекреационно-туристической деятельностью, организация экологических экскурсий и троп и туристических маршрутов, природоохранных праздников и акций, школьных и студенческих экологических лагерей и экспедиций, школ юных природоохранцев и т.п.

ПРИНЦИПЫ ЭКОЛОГО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Работа по экологическому образованию в ПЗУ осуществляется с учетом следующих принципов:

1. Предотвращение нанесению вреда естественным комплексам.
2. Профессиональное обеспечение экологического образования.
3. Направленность экологического образования на широкие слои населения.
4. Постоянное оценивание эффективности экологического образования.
5. Учет новых экологических и общественно-политических знаний, а также принципов экологической этики.
6. Формирование у населения ощущения гордости за объекты природно-заповедного фонда.
7. Использование в эколого-образовательной деятельности широкого разнообразия духовных, нематериальных ценностей природы: эстетичн, научн, этическ, религиозн, культурн, патриотичных, воспитательных и т.п.
8. Использование в эколого-образовательной работе прежде всего альтруистичных, гуманных мотиваций – защита моральных прав животных и растений на жизнь, охрана природы ради нее самой и т.п.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОЛОГО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Информирование населения есть одним из главных факторов формирования современного экологического мировоззрения и культуры экологического поведения людей. Созданию новых территорий и объектов природно-заповедного фонда может предшествовать изучения общественной мысли данного региона относительно восприятия местным населением целесообразности будущего природоохранного объекта. Население, землепользователи и собственники земель должны знать о состоянии естественных ресурсов, потребности в сохранении биорізноманіття и ограничение в хозяйственной деятельности. Лю-

ди должны осознать опасность кризисных экологических явлений в природе и необходимость создания территорий и объектов природно-заповедного фонда с целью получения не только социально-экономических материальных выгод, но и духовных преимуществ. В особенности необходимо акцентировать внимание на экономической целесообразности сохранения природы, определении экономической ценности будущих природоохранных территорий не только за земельно-ресурсными показателями, но и за оценкой биоразнообразия, а также перспектив создания альтернативных форм занятости для местного населения (прежде всего, в сфере экологического или зеленого туризма), развития экологического органического сельского хозяйства и т.п.

ПЗУ как региональные центры экологического образования и воспитания организуют осуществления эколого-образовательной и пропагандистской деятельности, информирование и отладка связей с общественностью, организацию и проведение массовых эколого-образовательных акций.

Особое внимание следует уделять привлечению к эколого-образовательной деятельности школьников и молодежи, всячески поддерживая школьные, студенческие и молодежные инициативы, широко распространяя среди них положительную информацию о роли территорий и объектов природно-заповедного фонда для формирования благоприятного имиджа заповедного дела. Расширение участия подрастающего поколения в природоохранной деятельности, в частности, в принятии решений, стратегическом планировании, разработке и реализации программ в сфере заповедного дела есть весомым шагом на пути к постоянному развитию государства.

Координацию эколого-образовательной деятельности ПЗУ осуществляет Государственная служба заповедного дела во взаимодействии с держуправліннями екоресурсів в областях, городах Киеве и Севастополе, Рескомекоресурсів Автономной Республики Крым. Для этого может быть созданная информационная система накопления и распространение природоохранной информации.

ПЛАНИРОВАНИЕ И ВЫБОР ФОРМ И МЕТОДОВ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

В границах ПЗУ должны применяться следующие формы и методы экологического образования:

- работа с средствами массовой информации;
- рекламно-издательская деятельность;
- изготовление аншлагов, открыток плакатов, кино и видеопродукции;
- организация музеев, визитов-центров и т.п.;
- разработка и прокладка экологических троп;
- организация и проведение семинаров, экскурсий, выставок, праздников, проведение марша парков и т.п.;
- проведение комплексных природоохранных кампаний;
- развитие экологического туризма, в том числе – школьных экологических лагерей, экспедиций, школ молодых экологов и т.п.

Отдельные формы эколого-образовательной деятельности могут разрешаться в естественных заповедниках, заповедных зонах биосферных заповедников, национальных естественных парков и региональных ландшафтных парков, но они должны быть четко регламентированы и осуществляться за специальными разрешениями и под контролем ПЗУ. Основным принципом выбора форм и методов экологического образования в ПЗУ есть принцип предотвращения нанесению вреда биоразнообразию и ландшафтам.

ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ ИЗ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Для внедрения деятельности из экологического образования в ПЗУ необходимо готовить специальные высококвалифицированные кадры. Целесообразно готовить таких специалистов из числа сотрудников заповедников, национальных естественных парков и других ПЗУ. Их подготовка может быть организована в форме дополнительного высшего образования, систематических курсов повышения квалификации, учебных семинаров или стажировки в других национальных и зарубежных ПЗУ.

ФИНАНСИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

В бюджетах ПЗУ следует предусматривать соответствующие статьи финансирования эколого-образовательной деятельности. Кроме того, необходимо выискивать возможность привлечения внебюджетных средств из национальных и зарубежных благотворительных фондов.

ЭТАПЫ РЕАЛИЗАЦИИ КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ ОСНОВ ЭКОЛОГО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

На первом этапе реализации целесообразно сосредоточиться на создании необходимого организационного и материально-технического обеспечения эколого-образовательной деятельности – организации эколого-образовательных отделов, информационных или/и визитов-центров, экологических троп, публикации буклетов и информационных листовок, издании другой информационно-рекламной продукции и т.п. Важной проблемой данного этапа есть подготовка и/или стажировка специалистов по вопросам эколого-образовательной деятельности.

На втором этапе ПЗУ необходимо уделить особое внимание постоянному развитию собственной методической базы для проведения эффективной эколого-образовательной работы на современном уровне – аккумулировать соответствующий отечественный и мировой опыт, разрабатывать собственные методические материалы с учетом специфики местных условий. Необходимо создание единого информационного пространства, которое может обеспечить оперативный обмен эколого-образовательной информацией как внутри системы природно-заповедного фонда, так и между всех заинтересованных лиц и организаций.

На третьем этапе осуществляется систематическая работа сотрудников ПЗУ с местным населением и посетителями, развивается сотрудничество с учебными заведениями, научно-исследовательскими институтами, органами государственной власти и местного самоуправления, средствами массовой информации, заинтересованной общественностью и т.п.

ПРИ РАЗРАБОТКЕ ДОКУМЕНТА ИСПОЛЬЗОВАНО:

1. *Т.В. Гардашук, О.Т. Крижановська, С.Ю. Попович, Л.Г. Любінська, Т.Д. Радченко.* Концепція управління екологічною освітою в об'єктах природно-заповідного фонду (основні засади та принципи). – Київ: Фітосоціоцентр, 2002. – 22 с.

2. *В.Е. Борейко.* Пути и методы природоохранной пропаганды. – Киев: Киевский эколого-культурный центр, 2002. – 248 с.

Зміст

Наказ Державної служби заповідної справи
Мінекоресурсів України 2

Концептуальні засади еколого-освітньої діяльності
в природно-заповідних установах України 3

Концептуальные основы эколого-образовательной
деятельности в природно-заповедных учреждениях
Украины 9

М.П. Стеценко, Г.В. Парчук, О.З. Петрович, В.Є. Борейко,
В.А. Сесін

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

Концептуальні засади еколого-освітньої діяльності в природно-заповідних установах України розроблені спеціалістами Державної служби заповідної справи України та Київського еколого-культурного центру М.П. Стеценком, Г.В. Парчуком, О.З. Петрович, В.Є. Борейком, В.А. Сесінім. Документ розкриває мету, завдання, принципи еколого-освітньої діяльності в природно-заповідних установах, дають поради

з планування та вибору форм та методів екологічної освіти
в природно-заповідних установах, підготовки спеціалістів
з екологічної просвіти, фінансування діяльності та послідовності реалізації концептуальних засад еколого-освітньої діяль-

ності в природно-заповідних установах України. «Концептуальні засади еколого-освітньої діяльності в природно-заповідних установах України» затверджені Наказом Державної служби заповідної справи № 1-ДС від 04.01.2005 р.

Державна служба заповідної справи Мінекоресурсів України
Київський еколого-культурний центр

Київ, 2005, 16 стр.

Оригінал-макет Світлани Желяскової